

Sedápak begrijpt ook dadelijk wien hij voor zich heeft; het meest gevaarlijke dier! dat in zijne handen dingen draagt, waartegen hij niet bestand is, dingen die steken en slaan en diepe wonden maken.

Met één sprong is hij aan den bovenrand der kreek, en vlucht zoo snel zijn beenen hem dragen; de zware nipah-bladeren ontwijkt hij niet, maar hij schuift er snel bukkend onderdoor, vlug als een ree, geluidloos.

En als de nieuwsgierige mensch zijne sporen nagaat, dan ziet hij dat ze wel op die van een mensch gelijken, maar het is alsof de hiel eenigszins naar voren gericht is.....

Zóó luiden de verhalen in de beschreven streek. Niet alleen vertellen de Maleiers dit in heiligen ernst, ook een Japanner, de zwager van den heer GUSTAV FISCHER, erfpachter op Poelau Rimau, heeft verklaard een ontmoeting met een dergelijk wezen te hebben gehad op de beschreven wijze. En alle vertellers komen er met groote beslistheid tegen op, dat zij met apen zouden te doen gehad hebben, en verklaren dat niet alleen de lengte maar ook de vorm der beenen van Sedápak geheel zijn als die van een mensch

Deze stellige verhalen komen uitsluitend voor in de genoemde streek, in de landen aan zee waar de nipah-palm, die zilt water voor zijn bestaan eischt, alle oevers bedekt. In de zoetwaterstreken in de laaglanden, waar de sierlijke rasau (een pandan-soort) de rivieroevers beheerscht, en waar in de diepe bosschen de laatste wilde Koeboe's wonen, daar kent men Sedápak niet, en alle Koeboe's, die ik er naar vroeg, antwoordden stug, dat die verhalen hun geheel onbekend zijn, alsof zij vreezen met dien mosseleter te worden vereenzelvigd.

Maar ofschoon zij bij uitnemendheid bekend zijn met de geheimenissen van de wildernis, en niets hun ontgaat wanneer zij, uren achtereen roerloos aan den waterrand loeren op visch en schildpad, of onhoorbaar als alle roovers in het bosch, het wilde varken besluipen, zoo wordt het verhaal bij de Maleiers om de Banjoe asin-baai met zoodanige stelligheid verteld, dat ik niet kon nalaten het te geven als bijdrage voor het eerder in dit tijdschrift voorgebrachte vraagstuk: „*Zijn er boschmensen op Soematra?*”.

L. C. WESTENENK.

Palembang, December 1920.

IETS OVER EEN BLADROLLEND TORRETJE.

Eenige maanden geleden bemerkte ik, dat de bladeren van verscheidene plantjes van een *Elaeocarpus*-soort, door kinderen naar de aardige wit met rose bloempjes als „kwastjesboom” bestempeld, door een of ander insekt op eigenaardige wijze gebruikt werden voor nestbouw. Aan dunne stukjes blad hingen namelijk kokertjes of tonnetjes, die bijzonder kunstig waren gevormd.

Ik herinnerde mij dergelijke kokertjes in vroegere jaren wel in Nederland te hebben gezien, en vond in de „De Natuur”, jaargang 1903 op bladz. 259 e.v. een afbeelding en een beschrijving van een viertal planten: wijnstok, populier, eik en hazelaar, die door torretjes bezocht worden, welke er dergelijke kokertjes vervaardigen. De tor, die speciaal de hazelaar bezoekt, geleek in vele opzichten op de hier op *Elaeocarpus* aangetroffen exemplaren; de vrij hoge pooten en den bijzonder langen nek, om het maar eens zoo te noemen, ten opzichte van het verdere gedeelte van het lichaam, hebben ze gemeen. Deze Europeesche tor heet: *Apoderus coryli* L.

Een en ander gaf mij aanleiding over dit geval met Dr. ROEPKE, toen nog te Buitenzorg, te correspondeeren, die zoo vriendelijk was het door mij gezonden materiaal door te zenden aan den Heer DRESCHER te Tjilatjap, die de tor als *Apoderus notatus* F. determineerde, er de opmerking aan toe voegende, dat dit insect op Java lang niet zeldzaam is; doch het voorkomen op *Elaeocarpus* was Dr. ROEPKE noch van Buitenzorg noch van elders bekend.

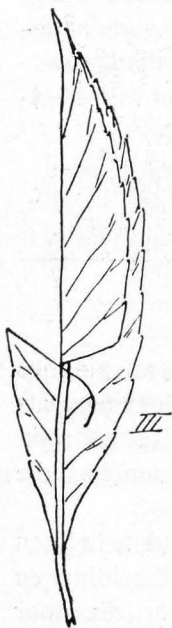
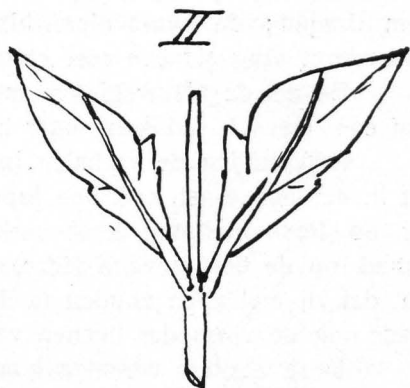
Daar het mij bijzonder interesseerde er achter te komen hoe die kleine torren de bladeren zoo kunstig tot kokertjes vormen, ving ik een veertigtal, deed ze in vijf groote wijmonds-stopflesschen, waarin op den bodem een laagje zand en humus benevens een fleschje met water. In dit fleschje werd om den anderen dag een versch takje met bladeren gezet. De stopflesschen werden boven met gaas afgesloten

De diertjes bleven steeds frisch en bewogen zich bijzonder vlug, zoowel als ze tegen de glazen wanden liepen, als wanneer ze 's morgens en 's avonds rondvlogen. In de bladeren beten ze kleine ronde gaatjes nuttigden soms alleen de opperhuid, soms ook het bladmoes. Maar geen enkele maal maakten zij ook maar de geringste aanstalten om een kokertje te rollen. Ik meende al dit te moeten toeschrijven aan de mogelijkheid, dat heel toevallig of alleen mannelijke of alleen vrouwelijke exemplaren samen waren gebracht, verwisselde daarom zoo nu en dan eens enkele der dieren voor andere, maar ook nu volgde geen oprollen of zelfs maar een doorsnijden van de bladeren, alhoewel copulatie plaats vond. Eieren werden evenmin afgelegd, of het moest aan mijn waarnemingen ontsnapt zijn.

Er bleef toen niet veel anders over dan te trachten het bladrollen in de natuur gade te slaan; wat alleen mogelijk zou zijn met behulp van een binocle, daar de torren zeer schuw bleken te zijn. Telkens als ik tot op een paar meter tot den boom was genaderd, vlogen de beestjes weg. Maar met den kijker gelukte het de diertjes aan het werk te zien.

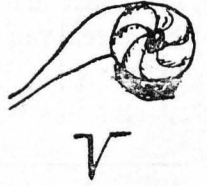
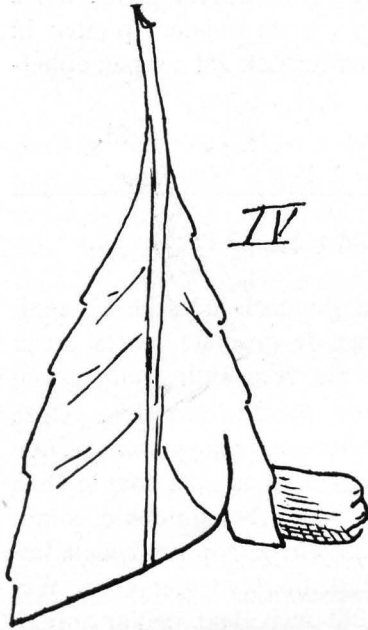
Terwijl de hazelaar-*Apoderus* het blad haaks op de hoofdnerf door-knaagt, ten minste volgens de tekening in de bovengenoemde aflevering van „De Natuur” voorkomende, verricht de Indische *Apoderus* deze bewerking veel kunstiger, zooals Fig. I aangeeft Onze bladroller begint aan een der zijden, snijdt het blad in volgens een rechte lijn, die met de hoofdnerf een scherp hoek maakt; is deze bereikt, dan gaat het verder in een

boog. Het doorknagen geschiedt vrij snel, in 6 tot 8 minuten is de tor aan de hoofdnerf gekomen, waarbij het dier op beide bladhalften steunt; na een oogenblik rust op de costa blijft het daarop staan, beschrijft al knagende met den kop een kwartcirkel, en dit gedeelte van den arbeid is gereed. Opmerkelijk is, dat de rechtsche bladeren — d.w.z. bladeren, die voor den beschouwer rechts aan den tak geplaatst zijn — steeds vanaf den rechterbladrand

worden ingesneden, terwijl de linksche bladeren altijd van den linkerkant worden aangevreten (Fig. II).

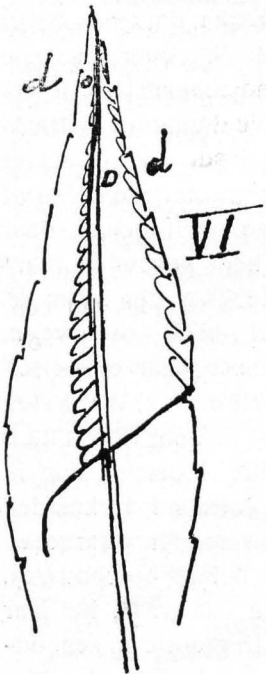
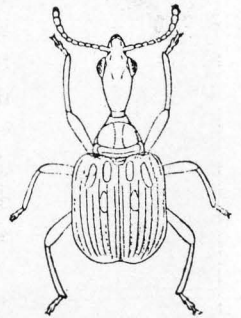
Het gevolg van het doorbijten van deze nerf is natuurlijk, dat de sapstroom naar den top van het blad ophoudt, zoodat dit van water verstoken bladgedeelte spoedig slap neerhangt — flens wordt, zou de thee planter zeggen — doch het kleine bruggetje (*bc* op de tekening), dat de tor laat staan, blijkt via den minder gemakkelijken weg van het fijne adernet nog zooveel vocht aan het topgedeelte te verstrekken, dat dit nog vele dagen groen blijft.

Na het doorsnijden blijft het bovenstuk van het blad aan het reepje *bc* hangen; nu gaat een der torren (het doorbijten geschiedt altijd door één der dieren, terwijl het andere de wacht schijnt te houden) als ruiter te paard op de slap geworden bladnerf zitten, loopt daarover eenige malen heen en weer van den top naar den voet, terwijl het met de lange pooten de beide bladhelften meer en meer naar elkaar toevouwt, totdat deze geheel tegen elkaar liggen (Fig. III). Naar te vermoeden valt, wordt deze laatste bezigheid door het wijfje verricht, daar steeds bij het openvouwen van een

dergelijk blad twee kleine witte eitjes werden aangetroffen, het eerste nabij den top, het tweede een paar centimeters daarvan verwijderd in de richting naar den voet (Fig. VI, bij *d*).

Het oprollen daarna heb ik nooit kunnen waarnemen, hoeveel moeite er ook voor gegeven en hoeveel tijd eraan besteed werd. Over de verdere wordingsgeschiedenis van het tonnetje, zooals in de figuren IV en V afgebeeld kan ik dus niets naders mededeelen. Dat het oprollen zorgvuldig geschiedt, blijkt wel bij het openen van zoo'n tonnetje. De vouwen in het blad zijn Fig. VII. *Apoderus no-* mathematisch zuiver gevormd, veel precieser dan *tatus* F. (5 x vergroot). De afbeelding te zien geeft. Deze laatste arbeid zal wel in den avond of gedurende den nacht gebeuren, daar elken morgen bladrolletjes geplukt konden worden op plaatsen, waar ze den dag tevoren niet aanwezig waren. Verdere waarnemingen zullen echter nog de bevestiging van dit vermoeden moeten leveren.

Trouwens er vallen nog meer zaken te onderzoeken, waarvoor ik nu geen gelegenheid meer heb. Verlaat werkelijk de larve het ronde huisje door het fijne gaatje, dat in tal van die kokertjes voorkwam, zooals iemand, met wien ik erover sprak, vermoedde. Zelf had ik eerst gedacht aan de mogelijkheid, dat sluipwespen kans hadden gezien een eitje in het tonnetje te deponeeren.

Ten slotte nog deze waarneming. Meermalen breekt zoo'n ingesneden *Elaeocarpus*-blad op het bruggetje af. Het doorbijten van het blad schijnt dus niet altijd met de noodige zorg te geschieden, zoodat het reepje bc te zwak wordt om het kokertje te blijven dragen.

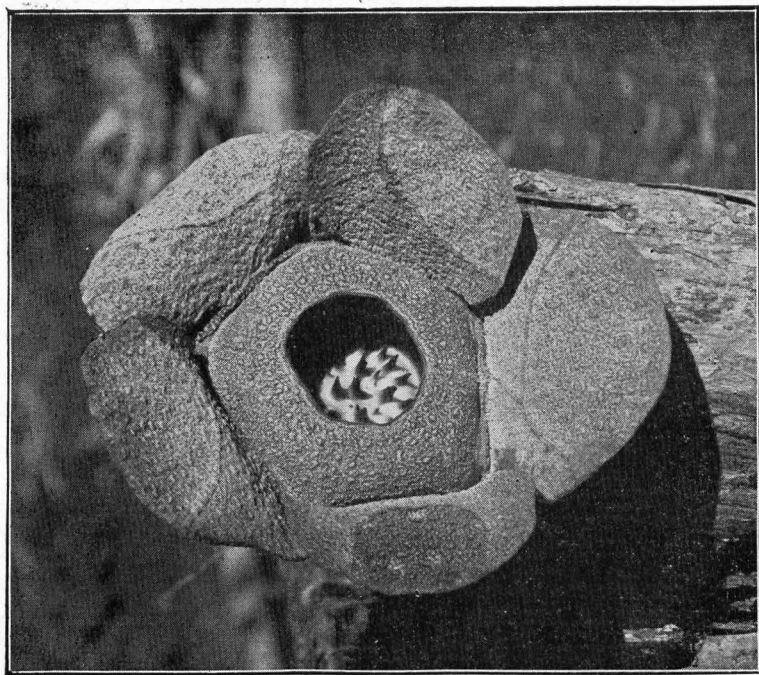
Voor verdere waarnemingen heb ik ongelukkigerwijze geen gelegenheid meer; het is te hopen dat er onder de lezers van dit maandblad iemand is, die de duistere punten in het leven van deze interessante *Apoderus notatus* door verder onderzoek zal kunnen ophelderen.

M.

GROEIPLAATSEN VAN *RAFFLESIA PATMA* BL.

De meesten onzer lezers zullen wel lid zijn van de Nederlandsch-Indische Vereeniging tot Natuurbescherming en dus de afbeeldingen kennen van de grootste bloem onzer koloniën, *Rafflesia Arnoldi* R. BR., voorkomend op de door die vereeniging uitgegeven

serie prentbriefkaarten. Deze *Rafflesia*, benoemd naar den Engelschman, die haar in 1818 in Benkoelen ontdekte, komt, voorzoover tot op heden bekend, op Java niet voor. Wel vindt men daar eenige andere *Rafflesia*-soorten. De eerste ontdekker van dat geslacht op Java was de Amerikaansche natuuronderzoeker Dr. HORSFIELD, die dit eiland van 1804-1818 bereisde. Het is echter niet bekend, met welke soort hij te doen heeft gehad, daar de door hem gevonden plant wel van BROWN den naam *R. Horsfieldii* heeft ontvangen, doch nimmer naar den eisch werd beschreven. We weten alleen, dat de door HORSFIELD ingezamelde bloemen nog in den knoptoestand verkeerden

Rafflesia Patma BL.

Foto Veerman.

en een middellijn hadden van nauwelijks $7\frac{1}{2}$ c.M. Dit is een gegeven zonder waarde en we kunnen de door HORSFIELD gedane ontdekking dan ook als van geen belang beschouwen.

Voor de wetenschap dateert de ontdekking van *Rafflesia* op Java van 1824, het jaar van de eerste vondst van *Rafflesia Patma* BL. De bloem dezer soort, in grootte en schoonheid bij haar Sumatraansche verwante achterstaand, is vrij goed bekend, doch de door BLUME in zijn „*Flora Javae*” te boek gestelde geschiedenis harer ontdekking is vrij wel in het vergeetboek geraakt: zelfs de jongste en zeer uitvoerige monographie van de Nederlandsch-Indische soorten der familie (1918. Dr. S. H. KOORDERS) maakt er met geen woord gewag van.